

PÁL ZOLTÁN

pal.zoltan1987@gmail.com

tudományos munkatárs (MTA–ELTE egyetemtörténeti kutatócsoport)

Az 1956-ot követő megtorlás a mezőgazdasági akadémiákon¹

— *Retorsions in the agricultural academies after 1956* —

ABSTRACT The researchers of the Revolution of 1956 mainly wrote about the big university's role in the freedom fight. Counter with that, in this study, I try to review three 'smaller' higher educational institution after 1956. This writing compares the communist terror in the Agricultural Academy of Debrecen, Keszthely, and Mosonmagyaróvár. All of the three academies played an important role in the provisory winning against Stalinism in 1956. After the Soviet invasion, many professor and student were mired in academical procedures by the party and state organizations, some of them were discharged from the higher education. The revenge of the communists was heavy in all of the three institutions, but there were some differences too (the biggest impeachment was in Debrecen). The study rests on the documents of the Scientific and Cultural Class of the Hungarian Socialist Worker's Party.

KEYWORDS revolution, Debrecen, Keszthely, Mosonmagyaróvár

DOI 10.14232/belv.2017.1.4

<https://doi.org/10.14232/belv.2017.1.4>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Pál Zoltán (2017): Az 1956-ot követő megtorlás a mezőgazdasági akadémiákon. *Belvedere Meridionale* 29. évf. 1. sz. 55–62. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

¹ A tanulmány az MTA-ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoportban végzett munkám keretében készült. Korai változata előadásként elhangzott 2016. október 14-én Szegeden, „Az 1956-os forradalom és szabadságharc tudományos kutatása valamint helye az oktatásban” című konferencián.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kutatói eddig elsősorban a nagy létszámú, nagy múltú egyetemek szerepére koncentráltak múltfeltáró munkájuk során. A kisebb, vidéki intézményekről talán kevesebb szó esett eddig, pedig ezek is meghatározó szerepet játszottak 1956 őszén az állampárti diktatúra időleges lebontásában. Az oktatók és a hallgatók több tagja tevékeny részt vállalt a forradalom helyi győzelmében, amit a november 4. után ismét hatalomra segített kommunista vezetők nem is hagytak szó nélkül. A berendezkedő kádári hatalom megtorló gépezete nemcsak az október 23-i tüntetés kirobbantásáért „felelős” budapesti műszaki egyetemre, és az ELTE-re, hanem a mezőgazdasági akadémiákra is lesújtott, amiről számos forrás tanúskodik az MSZMP KB Tudományos és Kulturális Osztályának iratai között. Előadásomban három intézmény, a debreceni, a keszthelyi és a mosonmagyaróvári mezőgazdasági akadémiák hallgatói és tanárai elleni megtorlást kívánom összehasonlítani, kitekintéssel a leverett szabadságharc után újrainduló életre. Írásomban elsősorban az említett akadémiák belső eljárásai során hozott fegyelmi ítéletekkel kívánok foglalkozni, az akadémistákat, illetve tanáraikat sújtó egyéb megtorlásokat csak érinteném.

A mezőgazdasági akadémiákat igen komoly sérelmek érték a Rákosi-korszakban. Először korlátozták őket (pl. átszervezés során beolvasztották őket más intézményekbe, elvették bizonyos épületeiket stb.),² majd 1949-ben az intézmények önállóságát is megszüntették, és csak 1953–1954-ben kezdhették meg újra működésüket,³ ugyanis az első Nagy Imre-kormány agrárprogramjába az is bekerült, hogy újból meg kell nyitni a bezárt intézményeket.⁴ Ettől függetlenül az intézmények tanárai és hallgatói korántsem lehettek elégedettek: a szegényes felszerelés, a hiányzó egyetemi autonómia, a DISZ tevékenysége, az alapvetően elhibázott agrárpolitikával való szembesülés folyamatos elégedetlenséget generált az akadémiákon.⁵ Ráadásul az is rendkívül fáj a hallgatóknak, hogy diplomájuk megszerzése után őket az álláskeresésben hátrányok érték a gödöllői Agrártudományi Egyetemen végzettekkel szemben.⁶

Nem véletlen, hogy 1956. október 23. után az akadémisták jelentős szerepet játszottak a forradalom helyi sikereinek kivívásában, Debrecenben kifejezetten kezdeményező, vezető szerephez jutottak a Kossuth Lajos Tudományegyetem hallgatói mellett,⁷ de a másik két intézmény sem maradt ki az eseményekből, ott is az ifjúság volt a kezdeményező. Keszthelyen az akadémia lett a helyi forradalmi események centruma (a város forradalmi tanácsát is a Georgikon épületében választották meg 1956. október 26-án),⁸ s Mosonmagyaróvár tanulói is szerveztek tüntetéseket, megmozdulásokat, sőt a városi nemzeti tanács elnökévé is egy akadémistát választottak Sipos Imre személyében.⁹ November 4. után többen kísérletet tettek az ellenállásra, Mosonmagyaróváron december 11-én az Akadémia is csatlakozott a két napos sztrájkhoz, Debrecenben az 1957 februárjáig „hivatalosan” nem is létező MEFESZ keretein belül próbálkoztak szembeszállni a Kádár-kormánnyal, Keszthelyen pedig a hallgatók egy része Tikos László tanár vezetésével Rezibe ment partizán tevékenységet folytatni.¹⁰ (Tikos a megtorlás elől az USA-ba emigrált, így

² BALOGH 2006. 81. és HORVÁTH 1994. 241.

³ PÉTERVÁRI 1994. 297.; PÖR 2007. 267. és ZSIDI 1996. 314., 316.

⁴ VARGA 2013. 29.

⁵ IGNÁCZNÉ 2007. 289.; PÖR 2007. 267. és ZSIDI 1996. 319–322.

⁶ CSOMOR–KAPILLER 2006. 161–162.

⁷ FILEP 2004. 194–195.

⁸ STANDEISKY 2006. 402. és ZSIDI 1996. 323.

⁹ BALOGH 2006. 79.; BÖRÖNDI 2006. 9–10., 12. és SZAKOLCZAI 2006. 167.

¹⁰ BÖRÖNDI–GARAMVÖLGYI 2006. 36.; TÓTH 2007. 241. és VIDA 2007. 556.

csak távollétében ítéltette el a magyar bíróság. Egy Boston melletti kisváros orosz tanszékén helyezkedett el.)¹¹

Az ellenállást csak lassan, döntően az 1957-es év első felében sikerült úgy-ahogy letörnie a hatalomnak, bár az elégedetlenség még sokáig érezhető volt: Giber János, a keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia igazgatója még 1958 januárjában is arról írt, hogy továbbra is vannak olyan hallgatók, akik látszólag rendszerhűek, de a valóságban bizalmatlanok, és nem tettek jelentést elrejtett fegyverekről.¹² A bizalmatlanság jele volt, hogy csak nagyon lassan növekedett a párttagok aránya, sőt, a pártszervezetek néhol csak hónapokkal az események után alakultak meg, Mosonmagyaróváron például 1957. április 19-én hozta létre a Mezőgazdasági Akadémia MSZMP szervezetét három ember, míg Debrecenben már 1956. november 13-án létrejött az alapszervezet 12 taggal (amely pontosan az egytizede volt a korábbi MDP-tagságnak).¹³ Később Hajdú-Bihar megye székhelyén a Mezőgazdasági Akadémián a volt MDP-tagok 42%-a kérte átigazolását az MSZMP-be, s főleg a hallgatók maradtak ki.¹⁴ Keszthelyen 1957 januárjában még csak az akadémia marxizmus-leninizmus tanszékének tanárai voltak párttagok.¹⁵

A pártszervezéssel egyidőben megindultak a megtorlások is, legelsőként a debreceni Mezőgazdasági Akadémián, ahol már 1957 első napjaiban kinyilvánították az „ellenforradalomban” vezető szerepet játszó felelősségre vonásának igényét.¹⁶ Érthető, hiszen a városban a legkeményebb ellenállást az „agrárosok” tanúsították,¹⁷ nem véletlen, hogy a három mezőgazdasági akadémia közül itt volt a legnagyobb mértékű a megtorlás. Míg máshol voltak olyan felsőoktatási intézmények, ahol a felelősségre vonások megindulását lassította az adott intézményen belül az állami és a pártvezetés közötti ellentét, addig a debreceni akadémián éppen az igazgató, Bencsik István volt a megtorlások mielőbbi elkezdésének híve, sőt „nem egy esetben szilárdabb álláspontot képviselt az akadémia igazgatója, mint a pártvezetőség.” – olvasható egy 1958. januári jelentésben.¹⁸ Ezért már januárban, az államilag megállapított határidő előtt megkezdődtek a tisztogatások. Bencsiket és a pártszervezetet hivatalosan az az elv vezette, hogy „nem szabad teret engedni sem az opportunizmusnak, sem a szertelen, túlzó bosszúállásnak, elvi alapokon és kommunista igazságszeretettel kell megkülönböztetést tenni a jóhiszemű megtévedtek és a szocialista társadalmi rendszert gyűlölő és önmagukat leleplezett emberek között.”¹⁹ A valóságban a „kommunista igazságszeretet” úgy öltött testet, hogy az igazgató által felállított két fegyelmi bizottság összesen 29 hallgatót, és két oktatót marasztalt el úgy, hogy az eljárások során többször volt rá példa, hogy a bizottság tagjai egyben tanúként is szerepeltek. Három hallgatót kizártak az intézményből, hat személyt több félévre megakadályoztak tanulmányaik folytatásában, húsz

¹¹ HUSZÁR 2010. 256.

¹² MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia igazgatósága. Jelentés az intézmény munkájáról (1958. január 30.), 164. és CSOMOR–KAPILLER 2006. 262.

¹³ MNL OL M-KS 288. f. 33/1957/1. ő. e. Jelentés. Hogyan érvényesül a Párt értelmiségi politikája Hajdúmegyében? 101.

¹⁴ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia MSZMP szervezetének munkájáról (1958. január 28.), 98. és Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia helyzetéről (1958. január 31.) 131., 141.

¹⁵ CSOMOR–KAPILLER 2006. 227.

¹⁶ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia helyzetéről (1958. január 31.) 142.

¹⁷ TÓTH 2007. 241.

¹⁸ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia helyzetéről (1958. január 31.) 134., 142.

¹⁹ Uo. 125.

tanuló megrovást kapott.²⁰ Az oktatók közül ketten szóbeli megrovásban részesültek, Dr. Kuthy László professzort, az üzemtani tanszék vezetőjét és Takács Imrét, a marxizmus tanszék tanársegédét elbocsátották az akadémiáról, ahogyan két adminisztratív dolgozót is, köztük Nagy Tibor hallgatói káderest, a marxista tanszék munkatársát, a forradalmi bizottmányt volt tagját, akit a hallgatók szellemi vezérének tartottak. Sokakat az igazgató külön eljárás indítása nélkül szóban figyelmeztetett. A felelősségre vonás után az akadémia MSZMP-szervezete büszkén jelenthette: „Az ország egyetemei közül elsőként sikerült az ellenforradalmi elemeket eltávolítani.”²¹ A meghurcolásokban Bencsik igazgató – akit „jó munkájáért és az ellenforradalom alatti magatartása jutalmául” Munka Érdemrenddel tüntettek ki²² – mellett nagy szerep jutott Zsarnóczai Sándornak, az Akadémia párttitkárának is, aki az intézmény Marxista-Leninista Tanszékét vezette, s mindemellett tagja volt a debreceni párszervezet végrehajtó bizottságának is.²³

Keszthelyen valamivel később, 1957 tavaszán kezdődött meg a megtorlás.²⁴ Az itteni akadémiáról öt oktatót bocsátott el az intézmény „az ellenforradalomban” betöltött vezető szerepük miatt: Bagotai Istvánt, Székely Ákost, Rainiss Lajost, Csöre Józsefet és Kovátsits Jenőt.²⁵ Dr. Bagotai Istvánt, az intézmény igazgató helyettesét, aki az akadémia forradalmi tanácsának elnöke volt a szentegáti Állami Gazdaságba helyezték. Csöre József főiskolai docenst súlyosabb vádak miatt közbiztonsági őrizetbe került, míg Rainiss Lajos, a forradalmi bizottság helyettes vezetője maradhatott Keszthelyen, de átkerült a Kísérleti Intézetbe. Nem úgy Kovátsits János főiskolai docens, akit a gyöngyösi Mezőgazdasági Technikumba helyeztek át. Székely Ákos, a forradalmi bizottság másik helyettesének áthelyezését egyelőre elnapolták, mert táppénzen volt Mosonmagyaróváron. A Georgikon még korábban elbocsátotta a frissen alkalmazott Kiss Imre tanársegédet, akiről kiderült, hogy előző munkahelyén, a kiskunlacházi gépállomáson „ellenforradalmi tevékenységet” fejtett ki. Összességében ez azt jelentette, hogy az akadémia kénytelen volt megválni docenseinek és tanársegédeinek felétől. Hortobágyi Gábor adjunktust felmentették beosztásából, három adjunktust és a testnevelő tanárt írásbeli figyelmeztetésben, illetve dorgálásban részesítettek, Nagy László diákokthoni igazgatót ideiglenesen adminisztratív munkakörbe helyezték.²⁶

Ami a keszthelyi hallgatókat illeti, úgy tűnik, hogy a másik két mezőgazdasági akadémiához képest, őket viszonylag enyhébben ítélték el. Természetesen itt is többeket meghurcoltak. Összesen 11 tanuló ellen indítottak eljárást a Georgikonban, melynek eredményeképpen két személyt felmentettek, két személyt egy évre kizártak az intézményből, egy diáklánynak megszakították a gyakorlatát és egy évre eltiltották az államvizsgától, hat személyt pedig szigorú megrovásban és utolsó írásbeli figyelmeztetésben részesítettek (ezek közül egy személyt még azzal is büntettek, hogy két félévre elvették tőle az ösztöndíját). A kép teljességéhez azonban hozzátartozik, hogy 1958. január 6-án szervezkedés vádjával előzetes letartóztatásba helyeztek hat akadémistát,

²⁰ FILEP 2004. 205–206.

²¹ Uo. 206., valamint MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia helyzetéről (1958. január 31.) 124–125.

²² Uo. 127.

²³ Uo. 130., valamint Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia 1957. évi munkájáról (1958. január 30.), 150b. és Filep 2004. 206.

²⁴ ZSIDI 1996. 327.

²⁵ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés az intézmény munkájáról (Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia, 1958. január 30.) 159.

²⁶ CSOMOR–KAPILLER 2006. 191–193., 196., 220–221. és 256–257.

akiket a szintén akadémista Lovász Gábor perében tíz hónap börtönre ítélték (maga Lovász Gábor egy évet kapott).²⁷

A megtorlás a mosonmagyaróvári akadémián indult el a legkésőbb. A hírhedt 1956. október 26-i sortűz miatt – melyben hat akadémista vesztette életét, és több mint húszan megsebesültek²⁸ – a népharag különösen erős volt, ezért az akadémia kommunistái az első időkben csak óvatosan mertek tevékenykedni, mint már szó volt róla, maga a pártszervezet is csak 1957 áprilisában alakult meg. Nem véletlenek Invits József akadémiai párttitkár önkritikus szavai: „... egy egészen kis létszámú alapszervezetet tudtunk volna márciusban is összehozni – írta –, de a városi pártbizottságnak azt volt az álláspontja, hogy várjunk vele, nincs még itt az ideje, mert tegyük fel, ha egy egyént az Akadémiáról letartóztatnak, akkor ezt az Akadémia közvéleménye a pártszervezet nyakába varrja és ezzel lehetetlenné teszi működését. Ezzel az okoskodással abban az időben egyet is értettünk. Utólag azonban megállapíthatjuk, hogy sokkal jobb lett volna a pártszervezet márciusban létrehozni. Bebizonyosodott ugyanis az, hogy (...) az Akadémián a teljes konszolidációnak nem az az útja, hogy mindent elfelejtünk és félünk az ellenforradalmárok elleni esetleges adminisztratív támadásoktól, hanem az, hogy mindenki feleljen cselekedeteiért, és aki arra rászolgált, minden további nélkül el kell távolítani az Akadémiáról.”²⁹ Ennek jegyében kezdődtek meg a felelősségre vonások. 1957 februárja és májusa között több akadémiai tanulót és oktatót kihallgattak, többeket megverték, nem egy esetben súlyosan.³⁰ A sortűzben vagy a harcokban megsebesült akadémistákat november 4. után nem engedték sokáig kórházban ápolni az ismét hatalomra segített kommunisták.³¹

Debrecennel ellentétben Óváron az akadémia igazgatója, Dr. Varga Ernő teljes mellszélességgel a forradalom mellé állt. Nem meglepő, hogy a soraikat lassan rendező MSZMP-tagok őt tették meg az egyik legfőbb bűnbaknak. Az említett Invits József akadémiai párttitkár jelentésében mindent megtett, hogy bemocskolja az igazgatót: „Az Akadémia élén a legválságosabb napokban olyan teljhatalmú igazgató állott, amely párttag léteére áruulóvá vált és tevékenységével rengeteg embert az ellenforradalom oldalára sodort, és talán egész életükre szerencsétlenné tett.” Invits egy szemtanú állítására hivatkozva azt írta, hogy az igazgató 1956. október 26-án (a sortűz napján) az Akadémia udvarán üvöltözte, hogy távolítsák el K. Papp Józsefet, a marxista tanszék vezetőjét az intézményből, ezek után lázító beszédeket mondott, majd másnap megszervezte a hallgatók felfegyverzését, és kiválasztott egy külön egységet „megbízható emberekből,” akik a kommunisták letartóztatásában vagy fegyverszerzésben vettek részt (ennek a fegyelmi eljárásokban lesz majd jelentősége). Az Akadémia udvarán felravatalozták az előző nap legyilkolt hallgatók testét, majd Varga Ernő „örjögő” beszédben uszított a rendszer ellen, ráadásul a „klerikális reakció” befolyása alatt állhatott, mert közös imára szólította fel a jelenlévő 40–50 hallgatót: „Varga Ernőnél tökéletesen megfért egymás mellett az emberek meggyalázása és a szent áhítatoskodás.” – szögezte le Invits. Ezek után letartóztatták K. Papp Józsefet, és több olyan személyt, akit azzal gyanúsítottak, hogy az ÁVH-t szolgálták, mindemellett Varga Ernő kényszerítette Horváth Imre városi párttitkárt, hogy adja át a Pártbizottság kulcsait.³² A Kisalföld című lap is

²⁷ Uo. 230–234., 261. és 371.

²⁸ BÖRÖNDI–GARAMVÖLGYI 2006. 33.

²⁹ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Jelentés a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia MSZMP szervezetének munkájáról (1958. január 28.), 98.

³⁰ BALOGH 83.

³¹ KUROLI 2006. 97.

³² MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ő. e. Ellenforradalmi események a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián (1957. július 6.), 112–114., 117.

rágalomhadjáratba kezdett Varga igazgató ellen, azzal vádolva, hogy ő szervezte leghangosabban a rendszerellenes tüntetést a sortűz napján.³³

Dr. Varga Ernőt 1957. február 14-én tartóztatták le. A Földes Gábor és társai elleni koncepció perben ítélték el 1957 júniusában. Az ügyészség nagyjából átvette Invits József párttitkár vádjait, de enyhítő körülménynek tartották, hogy Varga november 4. után nem támogatta a Mezőgazdasági Akadémia Nyugatra telepítésének tervét, nem engedett idegen katonákat az intézménybe, és a szabadságharc leverése után úgy-ahogy igyekezett fenntartani a rendet. Végül 7 évi fegyházra ítélték első fokon, és természetesen leváltották az Akadémia éléről, másodfokon 4 évet kapott. Az igazgatóhelyettest, Dohy Jánost – hiába állt ki mellette a forradalmárok által meghurcolt K. Papp József – tíz évet kapott, ennek a felét le is töltötte. A Győr megyei Ügyészség eljárást indított Gacs Lajos adjunktus, a Növénytermesztési tanszék oktatója ellen is, de ezt megfelelő bizonyítékok és tanúk hiányában megszüntették, ennek ellenére az Akadémia fegyelmi bizottsága eltávolította őt is az intézményből. Elküldték Zwickl Ottó idegennyelvi lektort is. Ebergényi Béla főiskolai docens maradhatott, de az 1957–1958-as tanévben nem lehetett tanszékvezető. Brányi Imrét, a Kémia tanszék laboránsát nyugdíjazták, és feleségét is megbüntették: elbocsátották az Akadémia új épületében betöltött házfelügyelői állásából. Szekeres Ferenc főhadnagyot, a Katonai tanszék volt vezetőjét a Győr megyei Katonai Bíróság egy év fegyházra ítélte.³⁴

A tanulók a megtorlás során összetartottak, nem árulták el egymást, de a rendőrök/munkásőrök a nyugati lapokban megjelent fotóik alapján többeket be tudtak azonosítani.³⁵ Végül a hallgatók közül nyolc személy ellen indítottak eljárást, ezek közül az egyikük megszökött, így csak távollétében tudták elítélni. A többiek közül egy személyt (Musitz Lászlót) nemcsak az Akadémiáról, hanem az ország összes felsőfokú iskolájából is kizártak. Két személyt, Énekes Ferencet és Kovács Istvánt egy évig nem engedtek államvizsgázni, Pintér Imrét és Szász Imrét egy évre kizárták az intézményből, Réti József igazgatói megrovást kapott és két hónapra a felére csökkentették az ösztöndíját, Lappints Árpád szigorú megrovást, illetve végső figyelmeztetést kapott.³⁶ Elsősorban azokat igyekeztek felelősségre vonni, akiket Varga Ernő beválogatott az említett „különleges fegyveres egységbe” (Musitz Lászlót, Pintér Imrét, Szász Árpádot, Kovács Istvánt). Egy részük azzal védekezett Invits József szerint, hogy ők mindent parancsra tettek, de a párttitkár szerint Varga Ernő nem véletlenül válogatta be őket a megbízható fegyveresek közé. „Ezek között a hallgatók között szinte egy sincs munkás és paraszt származású. Valamennyien volt kizsákmányoló osztályok, vagy értelmiségiek és alkalmazottak sarjadékai.” – írta Invits.³⁷ A fegyelmi vizsgálatok lefolytatásában az új igazgató, Kovács László docens, a Gyakorlati Tanszék vezetője játszott fontos szerepet, aki korábban a Haladás Sportkört is irányította. Bár korábban MDP-tag volt, nem kérte átigazolását az MSZMP-be, ennek ellenére kiválóan együtt tudott működni a pártszervezettel, és „nem volt szándékában egyéneket mentetetni.”³⁸

Bár a mezőgazdasági akadémiák végrehajtották az elvárt tisztogatásokat, egy ideig még legalábbis gyanakodva tekintett rájuk a hatalom.³⁹ Igaz, az 1957. június 25-én kelt 35. sz. tvr.

³³ IGNÁCNÉ 2007. 291.

³⁴ Uo. 291–292., BÖRÖNDI–GARAMVÖLGYI 2006. 63–64., KENDE 1996. 254.

³⁵ GRÁF 2006. 88.

³⁶ IGNÁCNÉ 2007. 292.

³⁷ MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ö. e. Ellenforradalmi események a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián (1957. július 6.), 113.

³⁸ Uo. Jelentés a mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémia MSZMP szervezetének munkájáról (1958. január 28.), 103.

³⁹ Vö. BALOGH 2006. 84.

hosszútávon segítette az akadémiák fejlődését: az intézmények újból egyetemi rangot kaptak, nappali tagozaton 4 évre, levelezőn 5 évre emelkedett a képzési idő.⁴⁰ Am az átszervezés során nyilvánvalóvá vált: az 1956 előtti agrárpolitikához mereven ragaszkodó Dögei Imre vezette Földművelésügyi Minisztérium nem tűr semmiféle ellenállást vagy különvéleményt.⁴¹ Mindhárom mezőgazdasági akadémián felháborodást váltott ki, hogy az agrártárca vezetése az intézmények megkérdésezése nélkül az összes főiskolai oktatót visszasorolta egyetemi docensnek, melynek következtében az egyetemi fokú mezőgazdasági akadémiáról hivatalosan eltűntek az egyetemi tanárok. Ezzel nem egy komoly szaktekintélyt sikerült megsértenie a hatalomnak. Debrecenben úgy vélekedtek, hogy e mögött a gödöllői Agrártudományi Egyetem állt, amely féltékeny volt az akadémiák fejlődésére. Ráadásul az átszervezés miatt átalakított tanterv jelentősen megterhelte a tanárokat, az oktatás mellett nem, vagy alig jutott idejük a kutatásra, a minisztérium nem vette figyelembe a tanárok elképzeléseit, új oktatókat helyezett át az akadémiákra, akik nem szívesen utaztak a fővárostól messzebb lévő intézményekre, ahol egyébként is elhelyezési- és lakásgondokkal küzdöttek.⁴²

Hogy hogyan is állt az agrártárca dogmatikus szellemiségű vezetősége a mezőgazdasági akadémiákhoz a megtorlást követően, azt jól mutatja a debreceni intézmény igazgatójának jelentése 1958 elejéről. A dokumentumban nem fukarkodott a panaszokkal: „Sajnos az 1957–58. tanévnýtás nem hozta meg a kívánatos alapot a jó munkához. A tanterv éppen hogy csak elkészült, de olyan későn, hogy a tanévet megfelelően előkészíteni nem lehetett. A tanterv-vita megmutatta, hogy akadémiánk és általában az akadémiák munkájára a főhatóság nem számít, véleményünkkel nem törődik, döntéseiben kizárólag az Agráregyetem 1–2 vezetőjére kíván támaszkodni. A státusok rendezésével semmi nem történt, így az oktatói kar a régi főiskoláinál is nagyobb megterheléssel létbizonytalanságban indult neki a munkának. – Nagyobb létszámot igénylő egyetemi tantervet kellett végrehajtani csökkent létszámmal főiskolai álláson levőkkel. (...) Az ideológiai oktatásra sem a Művelődésügyi Minisztérium, sem az F. M. részéről intézkedés nem történt. Mégis komoly politikai lendületet jelentett a 40. évfordulás ünnepség [az 1917-es bolsevik hatalomátvétel megünneplésére utal – PZ.] és az ezzel kapcsolatos tudományos ülésszak. Sajnos vezetőink erre sem jöttek el, mint ahogy évnyitó és évzáró ünnepélyeinken főhatóságunk rendszeresen nem képviselteti magát.”⁴³ A tudományos kutatásra sem jutott elég idő az intézményvezető szerint: „Arra igyekeztünk, hogy a kutatómunka kereteit biztosítsuk arra az időre, amikor az akadémia teljes oktató kara meglesz és így kutatásra is jut idő. (...) Meg kell említeni, hogy a fiatal intézménytől nem igen lehet nagy tudományos teljesítményt várni olyan körülmények között, hogy még egyetlen félétet sem oktattunk teljes létszámú oktatói karral, ennek következtében az oktatók mindig túl voltak terhelve.”⁴⁴ A helyzet a többi intézménynél sem volt jobb.

S ha mindez nem lett volna elég, 1958 végétől újabb kihívással kényyszerültek szembenézni az átszervezett mezőgazdasági akadémiák: az újrainduló, s ezúttal be is fejezett kollektívizálással, s a hagyományos magyar vidéki társadalom felszámolásával... *

⁴⁰ ZSIDI 1996. 328.

⁴¹ Lásd. pl. KESERŐ 2007. 87.

⁴² MNL OL M-KS 288. f. 33/1958/8. ö. e. Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia helyzetéről (1958. január 31.), 127., 142–145.

⁴³ Uo. Bencsik István: Jelentés a Debreceni Mezőgazdasági Akadémia 1957. évi munkájáról (1958. január 30.), 151b.

⁴⁴ Uo. 152a.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS 288. f. 33. cs. MSZMP Központi szervei, Tudományos és Kulturális Osztály, 1957–1963.

Szakirodalom

- BALOGH ÁDÁM (2006): Beszélgetés Balogh Ádám egykori harmadéves akadémistával. In Lukácsi Zoltán – Vajk Ádám (szerk.): Mosonmagyaróvár 1956. Győr, Egyházmegyei Levéltár. 79–84.
- BÖRÖNDI LAJOS (2006): Sortűz és megtorlás. In Böröndi Lajos és Garamvölgyi György (szerk.): Dokumentumok. Mosonmagyaróvár 1956. Wien, Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich. 7–27.
- BÖRÖNDI LAJOS – GARAMVÖLGYI GYÖRGY (2006): Dokumentumok. Mosonmagyaróvár 1956. Wien, Zentralverband Ungarischer Vereine und Organisationen in Österreich.
- CSOMOR ERZSÉBET – KAPILLER IMRE (2006): '56 Keszthelyen és a keszthelyi járásban. A forradalom és megtorlás dokumentumai, kronológiája és személyi adattára. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár.
- FILEP TIBOR (2004): Egyetemi diákmozgalmak Debrecenben (1954–1957). Útkeresések, reformtörekvések. In Némethné Dikán Nóra – Szabó Róbert – Vida István (szerk.): Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések III. (Vidéki diákmozgalmak 1956-ban). [Budapest], Nagy Imre Alapítvány. 179–209.
- GRÁF GYÖZŐ (2006): Beszélgetés Dr. Gráf Győző egykori elsőéves akadémistával. In Lukácsi Zoltán – Vajk Ádám (szerk.): Mosonmagyaróvár 1956. Győr, Egyházmegyei Levéltár. 85–90.
- HORVÁTH ÁKOS (1994): Debreceni Agrártudományi Egyetem. In Szögi László (szerk.): Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái. [Budapest], Művelődési és Közoktatási Minisztérium. 239–245.
- HUSZÁR TIBOR (2010): Metszetek nyolc évtized magántörténelméből. Budapest, Corvina.
- IGNÁCZNÉ IVÁNCICS ERIKA (2007): Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Akadémián. In Osváth Zsolt, Zsidi Vilmos (szerk.): Magyarországi világi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalomban és szabadságharcban. Budapest, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. 289–294.
- KENDE PÉTER (1996): 1956 kézikönyve. Megtorlás és emlékezés. Budapest, 1956-os Intézet.
- KUROLI GÉZA (2006): Beszélgetés Dr. Kuroli Géza egykori elsőéves akadémistával. In Lukácsi Zoltán – Vajk Ádám (szerk.): Mosonmagyaróvár 1956. Győr, Egyházmegyei Levéltár. 91–99.
- PÉTERVÁRI ANDRÁS (1994): Pannon Agrártudományi Egyetem, Keszthely. In Szögi László (szerk.): Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái. [Budapest], Művelődési és Közoktatási Minisztérium. 295–301.
- PŐR CSILLA (2007): Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémián. In Osváth Zsolt, Zsidi Vilmos (szerk.): Magyarországi világi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalomban és szabadságharcban. Budapest, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. 267–279.
- STANDEISKY ÉVA (2006): Veszprém megye. In Szakolczai Attila (szerk.): A vidék forradalma 1956. II. kötet. Budapest, 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára. 397–436.
- SZAKOLCZAI ATTILA (2006): Győr-Sopron megye. In Szakolczai Attila (szerk.): A vidék forradalma 1956. II. kötet. Budapest, 1956-os Intézet – Budapest Főváros Levéltára. 141–210.
- TÓTH ÁGNES (2007): Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei a debreceni felsőoktatási intézményekben. In Osváth Zsolt, Zsidi Vilmos (szerk.): Magyarországi világi felsőoktatási intézmények az 1956-os forradalomban és szabadságharcban. Budapest, Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség. 237–265.
- VARGA ZSUZSANNA (2013): Az agrárlobbi tündöklése és bukása az államszocializmus időszakában. Budapest, Gondolat Kiadó.
- VIDA ISTVÁN (2007): Diák- és ifjúsági mozgalmak 1956–1958. Forradalom – ellenállás – megtorlás. Válogatott dokumentumok. Budapest, Gondolat Kiadó – Nagy Imre Alapítvány.
- ZSIDI VILMOS (1996): A keszthelyi agrárfelsőoktatás története 1945-től napjainkig. In Dr. Fülöp Éva Mária (szerk.): Georgikon 200. Emlékkönyv a Georgikon alapításának 200. évfordulójára. I. Keszthely, Pannon Agrártudományi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar. 291–394.